

Սիբիրայից պատմութիւնն ընելէն և անոնց գուշակութիւնը՝ ինչ որ առաջ դրինք՝ առաջ բերելէն ետև, այնչափ կը գովէ Նրեարեան Սիբիրան այնպէս ընդդէմ հեթանոսաց կատարեալ աստուածածանութեան թիւ խօսելուն համար՝ որ պէտք է, կ'ըսէ, զինքը ընտրելոյ թուոյն մէջ սեպել:

Սակայն այս ամէնն ալ թողլով, ինչ կը նշանակէ արդեօք Սիբիրոնի ունեցած ան աստիճան վախն ու սրտմտութիւնը, որ ինչպէս առաջ ալ յիշեցինք, Վրիստոսէ խել մը տարի առաջ Սիբիրայից գրքերը կարդալով ու լսելով անոնց ըրած գուշակութիւնները՝ կ'ըսէր. « Իսկ որո՞ւմ հեղինակութեան իցէ ցնորումն այն զոր Եստուածայինդ կոչէք, որպէս զի զոր խմաստունն ոչ տեսանէ, խելայեղն կարող լիցի տեսանել, և որոյ կորուսեալ իցէ զգայութիւնս, խելամուտ աստուածայնոյն լինիցի »: Եւսպէս կը խօսէր Սիբիրոն, վասն զի ամբարտաւանութեամբ լցեալ չէր ուզեր որ Հռովմայ այլազգի թագաւոր մը տիրէ:

Բայց մենք այսչափ օրինակներէ վերջը՝ ահաւասիկ կը կնքենք խօսքերնիս կրկնելով Պաղիոս անուանի քննաբանին հետ՝ թէ Սիբիրայից գրքերը եօթն գիրք բաժնուած ու տպագրուած են, և թէպէտ շատ վէճեր եղան՝ կարծելով որ զասոնք Վրիստոնեայք շինած ըլլան, բայց կ'ըսենք՝ որ եթէ մասամբ ալ այնպէս սեպենք, սակայն Ս. Հարց բերած վկայութիւններուն մէջ ամենևն ին մասն չունին Վրիստոնեայք:

Դ. Ն.

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Յորենայի¹ և Որատեայ² բաղդատորիւնը:

Յորենալ քիչ տրամախօսութիւն կը բանեցրնէ, իբրև յաթողոյ մը կը սորվեցրնէ ու կը ճամարտակէ. հռետորաց կերպով ինդիր մը կը պաշտպանէ. մեծ արուեստ մը կը ցուցրնէ, որ կը չլացրնէ զմարդ և միանգամայն կը յոգնեցրնէ. դիւցազներգական պերճութիւն մը կու տայ ամենէն հասարակ նիւթերուն. և այնպէս ծանր է, ինչուան իւր անհամեստ խօսակցութեանցը մէջ ալ, որ յայտնի կ'երևայ որ ոչ եթէ այսպիսի յիշատակներով կը զուարճանայ, հապա իբրև նոր կերպով իւր արուեստը ցուցրնելու համար կը գործածէ: Իր բանաստեղծական գիւտը քիչ է, և ասոր վրայ անփոյթ է, բաւական է որ իւր բռնած նիւթն երկիւղածութեամբ առաջ տանի՝ առանց յաջ և յահեակ խոտորելու, ինչպէս կ'ընէ Որատիոս որ ճամբայ կ'ելլէ առանց բան մը որոշած ըլլալու, և ըստ քմաց նիւթէ նիւթ կը ցատքէ, անանկ որ անկարելի է իւր երգիծաբանութեանց ճակատն որոշ անուն մը դնելը, ուր որ Յորենալի ամենայն երգիծաբանութիւնները մէկ խօսքով կրնաս համառօտել: Բաց ասկէ՝ Յորենալ միշտ բարկացկոտ է. իր կատակաբանութիւնքը, որ շատ անգամ ամենաճարտար են, բնաւ չեն զուարճացրնէր: Երևնայ որ եթէ վարժոյց պայտ չըլլար, կրնար զուարթ գիմք ծիծաղիլ, որովհետև անտարբեր է աւոր վրայ. բայց իր ծիծաղը այնպիսի անձի ծիծաղ մըն է, որ ինքզինքը պարտաւորեալ կը համարի այն աստիճանի ծանրութեան, որ նոյն իսկ ծիծաղելու միջոցն ալ կ'ուզէ նոյնը պահել. և

¹ Յորենալ լատին երգիծաբան բանաստեղծը Քրիստոսի 42 թուականին ծնաւ, և ութսունու երկու տարուան հասակի մէջ մեռաւ:

² Որատիոս հռչակաւոր բանաստեղծը Քրիստոսէ 66 տարի առաջ ծնած և 9 տարի առաջ մեռած է:

կամ թէ այսպէս ըսենք, այնպիսի ան-
ձի մը ծիծաղ մըն է, որ ծիծաղելու սո-
վորութիւնը մոռցած ըլլայ: Աստու-
ւել սիրելի է իրեն բարկութիւնը, ա-
ւելի առերեւոյթ քան թէ ճշմարիտ, որ
մեր հոգեւորներուն բարկութեանը կը
նմանի՝ երբոր բռնաւորի մը դաս կու
տան: Աս Պետրոսիոսի՝ կիւնիկեան
անպատկառ լրբութեանն ու անառակ
ուրախութեանը տակ աւելի իրական
ցասումն ծածկուած կը գտնեմք աւե-
լի արիական մտածութիւններ, քան
թէ: Յօբնալի խիստ վարդապետութեա-
նը տակ: Այերես ասոր համար է որ
Պետրոսիոս Ներոնի դէմ դաւաճանեց
ու իր երակները ծակեց, ուր Յօբնալ
ամենեւին մէկու մը դէմ դաւաճանու-
թիւն չըրաւ ու իր անկողնոյն մէջ մե-
ռաւ: Աս սակայն իր բորբոքումը՝ ա-
ռաջին տեսութեամբ խաբէական տպա-
ւորութիւն կ'ընէ մարդուս վրայ:

Վրեթէ մարդ կ'ամբնայ՝ երբոր զա-
նիկայ այսպէս կատաղած կը տեսնէ, ու
զինքը պաղ կը զգայ. բայց երբոր աւելի
ուշադրութեաւ կարդաս, զանիկայ պաղ
կը գտնես. վասն զի շուտ մը կ'ըմբռ-
նես անոր քերդողական պտոյտները, և
կ'իմանաս թէ եռոտանոյ մը վրայ ե-
լած է, որ ազդեցութիւն չունի. և թէ
որ նոյն վայրկենին ձեռքդ իյնար Տա-
կիտոսի սաստիկ մեղամաղձոտ ու յու-
սահատական մտածութիւններէն մէկ
քանին, և կամ միայն Սուետոնիոսի
ցամաք ու լերկ մէկ խօսքը՝ ուր դիպուա-
ծը պատմուած և իբրեւ առանց անդրա-
դարձութեան արձանագրուած է, ան-
տարակոյս աւելի կը զարմանայիր ու ա-
ւելի կը զգածուէիր:

Յօբնալի երգիծաբանութիւնը, ընդ-
հանուր օգտակարութեան կողմանէ մը
տածելով, միշտ մեռեալ գործ մը եղած
էն, որովհետեւ վախճան մը դիտած չէ,
և արդիւնք ունեցած չէ:

Ճշմարիտ սկզբունք մըն է՝ որ երգի-
ծաբանութիւնն ընկերութեանց վրայ

1 Պետրոսիոս լատին երգիծաբան մատենագի-
րը Քրիստոսի 66 թուականին ինքը իրեն երակ-
ները ծակելով մեռաւ:

քիչ ազդեցութիւն ունի: Այրկու բան
միայն գիտեմ որ յարմար են ուղղելու
ժողովրդեան մը բարքը, և են կրօնքն
ու թատրոնը. կրօնքը՝ ախտերը պատ-
ժելու համար, թատրոնը՝ զանոնք ծա-
ղրելու: () Երինակի համար, երկիր մը՝
ուր որ հաւատք ըլլայ, և ծաղրելի
ըլլալէ խորշի, կարծեմ որ դժուարաւ
կրնայ մնալ հոն մոլութիւն մը, թէ որ
նոյն մարդիկը առտուն լսէին սուրբ քա-
հանային յանուն կրօնից անոր դէմ խօ-
սած պարսաւը, և իրիկունը ծիծաղ-
կոտ ու սրամիտ քերդողի մը խեղկատա-
կութեամբ զնոյնը ծաղրելը: Հետեւա-
բար՝ երգիծաբանութիւնը, որ աս եր-
կու ազդեցութեանց միջին տեղն ունի,
չկրնար բարոյական հեղինակութիւն մը
ստանալ՝ բայց եթէ երբոր վարպետու-
թեամբ իր կայծակներէն մէկ քանին
կրօնից ձուլել տայ, և իրեն թեթեւ
զէնքերէն քանի մը կտորը թատրոնէն
փոխ առնէ:

Որտեղ կատարեալ օրինակ մըն է
այս կողմանէ: Նաւասիկ աս էր պատ-
ճառը որ իւր երգիծաբանութիւնքը իր
կենդանութեանն ատեն եթէ չկրցան
բարքերը շտկել, գոնէ առերեւոյթ ուղ-
ղութիւն մը ներգործեցին. և գիտենք
որ առերեւոյթ ուղղութիւնն ալ հասա-
րակաց բարոյականին մէջ արհամարհե-
լի բան չէ: Իրաւ է որ դիւրահաւան կը
ցուցնէր ինքզինքը, առաքինութեան
թոյլ պահանջող, յերկուս հետս կաղա-
ցող, և բարուց հետ անանկ կը վա-
րուէր, ինչպէս () գոտոս մարդկանց
հետ, այսինքն հին առաքինութիւննե-
րը հռչակելով, բայց հակամիտելով ժա-
մանակին մոլութեանցը. իրաւ խոհեմ
էր, շատ զգուշութիւն կը բանեցընէր երբ
ապականեալ մարդկանց հետ կը խօսէր.
կը վախնար որ չըլլայ թէ ինքնակալին
մտերիմ կարծուի. նուաստ ու խոնարհ
կը ձեւանար՝ որպէս զի իրեն վրայ նա-
խանձողներուն խորհուրդները վարպե-
տութեամբ փձացընէ. դիմացէն չհա-
մարձակելով յարձակիլ՝ ախտից բոլոր-
տիքը կը քալէր. սակայն ճշմարիտ է
նաեւ որ առանձնական առաքինութեց

